

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het aanvullen van de rechtsgronden : de betekenis van art. 8:69 Awb in het licht van art. 48(oud) Rv

Crommelin, R.W.J.

Citation

Crommelin, R. W. J. (2007, April 17). *Het aanvullen van de rechtsgronden : de betekenis van art. 8:69 Awb in het licht van art. 48(oud) Rv*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/11859>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/11859>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het aanvullen van de rechtsgronden

Het aanvullen van de rechtsgronden

De betekenis van art. 8:69 Awb
in het licht van art. 48 (oud) Rv

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van de Rector Magnificus prof. mr. P.F. van der Heijden,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op dinsdag 17 april 2007
klokke 13.45 uur

door

Robert Willem Jacob Crommelin

geboren te Den Helder in 1970

Promotiecommissie:

Promotor: prof. dr. A.F.M. Brenninkmeijer
Referent: prof. dr. R.J.G.M. Widdershoven (UU)
 prof. mr. W.D.H. Asser
 prof. mr. T. Barkhuysen
 prof. mr. C.J.J.M. Stolker
 prof. mr. J.E.M. Polak
 prof. dr. W.J.M. Voermans
 prof. mr. B.W.N. de Waard (UvT)

Lay-out: Anne-Marie Krens – Tekstbeeld – Oegstgeest

© R. Crommelin / Kluwer 2007

ISBN 978-90-13-04637-3

Van dit proefschrift is ook een handelseditie verschenen bij Kluwer te Alphen aan den Rijn onder ISBN 978-90-13-04635-9

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervaelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van reprografische vervaelvoudingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Woord vooraf

Ik kwam het fenomeen van het aanvullen van de rechtsgronden voor het eerst tegen toen ik begin jaren negentig tijdens mijn studie aan de Erasmus Universiteit het vak burgerlijk procesrecht deed. Bij het voorbereiden van het tentamen las ik er over in het bekende boek van Hugenholtz/Heemskerk. Het aanvullen van rechtsgronden en het verbod om feiten aan te vullen waren niet aan de orde gekomen in de college's en ik vond het dermate ingewikkeld dat ik hoopte dat het niet zou voorkomen op het tentamen. Voor zover ik het me kan herinneren werd er inderdaad geen vraag over gesteld.

Enkele jaren later solliciteerde ik naar de functie van Assistent in opleiding aan de Universiteit van Amsterdam. Het doel was onderzoek te doen naar een onderwerp waar het burgerlijk procesrecht en het bestuursprocesrecht elkaar ontmoeten. Toen het onderwerp werd vastgesteld op het aanvullen van de rechtsgronden moest ik toch even denken aan mijn eerste reactie op dit onderwerp.

Na jaren onderzoek naar het aanvullen van de rechtsgronden, en alles wat daar bij hoort, in zowel het burgerlijk procesrecht als het bestuursprocesrecht, is het onderwerp een stuk minder ingewikkeld geworden. Al is de theorie vaak eenvoudiger dan de praktische toepassing. Ik denk dat ik nu een tentamenvraag, in ieder geval naar eigen tevredenheid, kan beantwoorden. Ik hoop dat het leerstuk van het aanvullen van de rechtsgronden ook voor u na het lezen van dit proefschrift minder ingewikkeld zal zijn geworden.

Een proefschrift kan niet geschreven worden zonder de steun en hulp van de mensen in je omgeving. Zeker niet als het gehele project dertien jaar in beslag neemt. Ik maak dan ook graag van de gelegenheid gebruik om een aantal mensen te bedanken. Ik zal zeker mensen over het hoofd zien. Hiervoor mijn excuses.

Om te beginnen wil ik de mensen bedanken die in mijn periodes aan de Universiteit van Amsterdam en Universiteit Leiden mijn collega's waren. Uit Amsterdam met name Esmoreit. Na Amsterdam waren er de vele inwoners van het E.M. Meijers Instituut aan de Witte Singel. Het Instituut is niet langer gehuisvest in een eigen gebouw, maar zit in het faculteitspand in het Kamerlingh Onnes waarbij de promovendi verspreid zitten door het gebouw. Dit is, lijkt mij, toch een beetje een verarming. Van de mensen binnen 'het Meijers' wil ik met naam bedanken: Onno, Lenie, Arja, Rosanne, Petra, Riekje en Karin.

Ook wil ik Carel Stolker en Mirjam Sombroek-van Doorn bedanken, die destijds directeur respectievelijk adjunct-directeur waren van het Meijers, voor

het tolereren van een gast die kwam voor drie maanden en die bleef voor drie jaar.

Ik mag verder Anne-Marie niet vergeten die de layout van het proefschrift heeft verzorgd.

Van mijn huidige collega's bij de Arbeidsinspectie wil ik met name de spellcheckers bedanken. Van de afdeling Juridische Zaken waren dit: Dorien, Irene, Irene, Ineke, Janneke, Laurien, Madeleine, Martijn, Robert, Ronald en Suzanne. En van de afdeling Bestuurlijke Boete: Florence.

Ook wil ik de Algemeen Directeur van de Arbeidsinspectie, Jaap Uijlenbroek, en het Hoofd van de Afdeling Juridische Zaken, Alexandra van Kampen, bedanken voor de ruimte om aan het proefschrift te werken.

Mijn vrienden wil ik bedanken voor hun steun en vriendschap. Peter, Kiat, Jeroen en Nadeem voor de vele avonden en middagen Star Wars en Dungeons and Dragons roleplaying. Fred en Ingrid voor de vele uren rondhangen in Warp 9. En natuurlijk Mey Lie en Kiat voor het rondhangen onder nieuw management.

En last, maar zeker niet least, mijn familie. Het zal al in vele voorwoorden geschreven zijn, maar het geldt ook voor mij. Zonder de steun van mijn familie zou het proefschrift niet tot stand zijn gekomen. Hierbij wil ik mijn familie bedanken voor het feit dat zij er altijd waren. Mijn ouders (Trix en Gulian), Mariëtte, Evert, Walter en Nina. En natuurlijk niet vergeten de laatste aanwinsten van de familie: Elise, Lotte en Sophie Charlotte.

Inhoudsopgave

WOORD VOORAF	V
LIJST VAN AFKORTINGEN	XIX
DEEL I – ALGEMENE INLEIDING	1
1 ALGEMENE INLEIDING	3
1 Het onderwerp van het proefschrift	6
2 De onderzoeksvraag	7
3 Art. 8:69 lid 1 Awb	8
4 Fiscale rechtspraak	9
5 Methodiek en opzet	9
6 Hoofdstukindeling	10
7 Afsluiting onderzoek	12
DEEL II – HET BURGERLIJK PROCESRECHT	13
INLEIDING OP DEEL II	15
1 Algemene inleiding op art. 48 (oud) Rv	15
2 Keuzes	16
3 De herziening van het burgerlijk procesrecht	16
4 Hoofdstukindeling	16
2 OMSCHRIJVING VAN ENKELE BEGRIPPEN	17
1 Inleiding	17
2 Rechtsgronden	17
3 Begrippen met betrekking tot de feiten	18
3.1 Feiten en rechtsfeiten	18
3.2 Vaststaande feiten	20
3.3 De feitelijke grondslag	20
3.4 Feitelijke gronden	21
3.5 Subjectieve rechten als feiten	21
4 Ambtshalve aanvullen van de rechtsgronden	22
3 PARTIJ-AUTONOMIE EN LIJDELIJKHEID	25
1 Inleiding	25
2 Achtergrond van partij-autonomie en lijdelijkheid	26

3	Partij-autonomie	26
3.1	Aanleg	27
3.2	Voortzetting	27
3.3	Omvang van de rechtsstrijd	29
3.3.1	De vordering	30
3.3.2	De feitelijke gronden	31
3.3.3	De feitelijke grondslag	31
3.4	Deelname aan het geding	32
4	Lijdelijkheid	33
5	De loop van het geding en de partij-autonomie en lijdelijkheid	35
6	De partij-autonomie en lijdelijkheid gedurende het geding	39
7	Openbare orde	41
8	Dominus Litis	42
4	HET BEGINSSEL VAN HOOR EN WEDERHOOR	45
1	Inleiding	45
2	De vereisten die het beginsel van hoor en wederhoor stelt	46
2.1	‘Horen’	46
2.1.1	Het recht om in te brengen	47
2.1.2	Het recht om te reageren	47
2.1.3	Gelegenheid	48
2.1.4	Begrenzing van het recht op inbreng en reactie	49
2.2	Gelijk horen	51
2.3	Luisteren	52
2.4	Verdisconteren	52
3	Regels met het beginsel van hoor en wederhoor als grondslag	53
3.1	De rechter mag slechts rekening houden met feiten als partijen voldoende de gelegenheid hebben gehad om zich over die feiten uit te laten	53
3.1.1	Een dubbele eis voor ingediende stukken	53
3.1.2	De dubbele eis bij mondelinge uiteenzettingen	55
3.2	Partijen moeten de gelegenheid krijgen om de volledigheid en juistheid van de gegevens te toetsen	56
3.2.1	Anonieme getuigen	56
3.2.2	Geheime gegevens	57
3.3	Het staat een partij vrij om afstand te doen van de bescherming van het beginsel van hoor en wederhoor	58
3.4	De rechter mag geen beslissing nemen dan nadat partijen hun standpunten te zijnen overstaan hebben uiteengezet of althans daartoe in de gelegenheid zijn gesteld	59
5	IUS CURIA NOVIT	61

6	DE TAAK VAN DE RECHTER IN HET BURGERLIJK GEDING	63
1	Inleiding	63
2	Drie nadere beoordelingen	64
2.1	Beoordeling van de stellingen van de eiser	64
2.2	Beoordeling van de stellingen van verweerder	65
2.3	Procedurele beoordeling	65
3	Ambtshalve	66
4	Wettelijke basis voor deze taakomschrijving	67
7	DE VERPLICHTING OM DE RECHTSGRONDEN AAN TE VULLEN	69
1	Inleiding	69
2	De rechter past ambtshalve het recht toe	70
3	De rechter beoordeelt ambtshalve de juridische aspecten van de constructies van partijen	71
4	De rechter vult ambtshalve de rechtsgronden aan	74
4.1	Zowel ten gunste van eiser als verweerder	74
4.2	De rechter is verplicht om aan te vullen	75
4.3	Samenlopende rechtsnormen	75
4.4	Geen rechtsnormen aangevoerd	76
4.5	Verder kijken dan de aangevoerde rechtsnormen	77
5	De begrenzing van de plicht om de rechtsgronden aan te vullen	79
5.1	De begrenzing door de feiten	79
5.1.1	De benodigde feiten	79
5.1.2	De feitelijke gronden	81
5.2	De grenzen van de rechtsstrijd zoals bepaald door het gevorderde	82
5.3	Een partij heeft de rechtsgrondslag van zijn vordering of verweer beperkt	82
5.3.1	Geen alternatieve rechtsgrondslag aanvullen	82
5.3.2	Aanvullen ondanks de beperking van de rechtsgrondslag	83
5.3.3	Eisen aan de beperking	84
5.4	Slechts dwingend recht van openbare orde mag worden aangevuld?	84
5.5	Het beginsel van hoor en wederhoor als begrenzing van het aanvullen van de rechtsgronden	85
5.6	Verrassingsbeslissingen	86
5.6.1	Verrassingsbeslissingen in het algemeen	87
5.6.2	Verrassingsbeslissingen en het aanvullen van de rechtsgronden	91
5.7	Processuele grenzen	92
5.7.1	Aanvullen van een rechtsnorm voor de toepassing waarvan de rechter onbevoegd is	92
5.7.2	Het aanvullen van rechtsnormen als de procedures fundamenteel verschillen	93
6	De verschillende typen rechtsnormen	95
6.1	Rechtsnormen van openbare orde	96
6.2	Rechtsmiddelen	100

6.2.1	Het beroep	100
6.2.2	Het ambtshalve aanvullen van rechtsmiddelen	101
6.2.3	Onjuistheid van de kwalificatie van bepaalde rechtsnormen als 'rechtsmiddelen'	102
6.3	Regelend recht en dwingend recht	103
6.3.1	Regelend recht	104
6.3.2	Dwingend recht	105
6.3.3	De indeling in dwingend recht of regelend recht ten opzichte van de indeling in rechtsgrond of rechtsmiddel	106
6.4	Recht dat (niet) ter vrije beschikking van partijen staat	107
6.5	Procesregels	108
6.5.1	Het ambtshalve toepassen van procesregels en de openbare orde	109
6.5.2	Is art. 48 (oud) Rv van openbare orde?	111
8	HET VERBOD OM DE FEITEN AAN TE VULLEN	113
1	Inleiding	113
2	De handelingen die vallen onder het verbod om de feiten aan te vullen	113
2.1	De rechter mag zelf geen feiten in het geding brengen	115
2.2	De rechter mag niet de feitelijke gronden van de vordering of het verweer aanvullen	116
2.2.1	De achtergrond van de beperking tot de aangevoerde feitelijke gronden	118
2.2.2	De beperking tot de aangevoerde feitelijke gronden en de verplichting om de rechtsgronden aan te vullen	119
2.2.3	Aanvullen van de feitelijke gronden door partijen	120
2.2.4	Beperking van het aanvullen van feitelijke gronden door de goede procesorde	122
2.2.5	De beperking tot de aangevoerde feitelijke gronden en rechtsnormen van openbare orde	124
2.2.6	Het aanvullen van feiten door partijen en het aanvullen van feitelijke gronden door partijen	124
2.2.7	De beperking tot de feitelijke gronden en de rechtsmiddelen	125
2.3	De rechter mag alleen rekening houden met feiten die voldoen aan de processuele vereisten	125
2.3.1	De feiten moeten in het geding zijn gebracht	126
2.3.2	De eis dat een beroep moet zijn gedaan op feiten	133
2.3.3	De eis dat feiten moeten zijn komen vast te staan	136
2.4	De rechter mag de feiten niet impliciet aanvullen	140
3	Notoire feiten, algemene ervaringsregels, eigen wetenschap van de rechter en processuele feiten	141
3.1	Notoire feiten en algemene ervaringsregels	141
3.1.1	De regeling met betrekking tot de algemeen bekende feiten	142
3.1.2	Voorbeelden van algemeen bekende feiten en ervaringsregels	142
3.1.3	Algemene (bekende?) ervaringsregels	144
3.1.4	Moet de rechter partijen horen voordat hij algemeen bekende feiten of ervaringsregels aanvult?	145
3.2	Eigen wetenschap van de rechter	146

3.2.1	Het is de rechter verboden om eigen wetenschap ambtshalve aan te vullen	146
3.2.2	De opsomming van Beekhuis	147
3.2.3	Eigen wetenschap in de jurisprudentie	149
3.3	Processuele feiten	150
3.3.1	De omschrijving van processuele feiten	150
3.3.2	De werking van processuele feiten	151
3.3.3	De rechter die waarneemt is niet altijd een van de rechters die oordeelt	153
4	Handelingen die niet onder het verbod vallen	154
4.1	Het afleiden van feiten	154
4.1.1	Begrenzing van het afleiden van feiten	156
4.1.2	Het beginsel van hoor en wederhoor bij afgeleide feiten	156
4.2	De negatieve vaststelling van feiten	156
4.3	De interpretatie van overgelegde stukken	157
4.3.1	De interpretatie van stukken met betrekking tot de rechtsverhouding tussen partijen	157
4.3.2	De interpretatie van processtukken	160
4.4	Het kwalificeren van feiten	160
4.4.1	De regels omtrent het kwalificeren van feiten	161
4.4.2	Als partijen juridische begrippen gebruiken	162
4.5	Het stellen van vragen door de rechter	164
9	DE HERZIENING VAN HET WETBOEK VAN BURGERLIJKE RECHTSVORDERING	167
1	Inleiding	167
2	Rechtspraak als dienst van de overheid	168
3	Partij-verantwoordelijkheid	169
4	De substantiëringsplicht	170
5	De waarheidsplicht	172
5.1	Een verkenning van art. 21 Rv	172
5.2	Sancties op het niet naleven van art. 21 Rv	174
5.3	Art. 21 Rv en gedragsregels 12 en 13 van de gedragsregels voor advocaten	175
6	De lijdelijkheid en partij-autonomie	177
6.1	Terugdringing van de lijdelijkheid van de rechter	177
6.2	De rol van de rechter in het burgerlijk proces	179
7	Art. 24 Rv	180
8	Art. 25 Rv	183
9	Wijzigingen in het leerstuk van het aanvullen van de rechtsgronden	184
9.1	Verrassingsuitspraken	184
9.2	De bevoegdheid om feitelijke gronden aan de orde te stellen	185
9.3	Bevoegdheidsprikelen als begrenzing	187
9.4	Vermenging van de dagvaardingsprocedure en de verzoekschriftprocedure	188
10	Wijziging in de aard van de procedure	188
11	Fundamentele herbezinning	190
11.1	Bespreking van voorstellen uit de rapporten	190
11.1.1	Gezamenlijke verantwoordelijkheid	190

11.1.2	De grenzen van de rechtsstrijd ter discussie stellen	192
11.1.3	Aanvullen van de rechtsgronden	193
11.1.4	Aanvullen van de feiten	193
11.2	Reactie op de voorstellen	194
11.2.1	Doel van het proces	194
11.2.2	Het aan de orde stellen van niet-aangevoerde feitelijke gronden	195
11.2.3	Partij-autonomie onder de voorstellen	196
11.2.4	Is een wetswijziging noodzakelijk?	197
11.2.5	Onpartijdigheid van de rechter	199
11.2.6	Vertraging van het geding	200
12	Tot besluit	200
DEEL III – Het bestuursprocesrecht		203
INLEIDING OP DEEL III		205
10	TERMEN EN BEGRIPPEN	207
1	Inleiding	207
2	De omvang van het geding en de grenzen van de rechtsstrijd	207
3	Rechtsgrond, (vaststaande) feiten en feitelijke grondslag	209
4	Beroepsgrond, grond, grief, argument en feitelijke grond	209
5	Onderdelen van het besluit	210
6	Ambtshalve aanvullen en ambtshalve toetsen	211
7	Reikwijdte van de toetsing en inhoud van de toetsing	212
8	Zelf in de zaak voorzien	213
11	HET BESTUURSPROCESRECHT ALS ACHTERGROND VAN DE TOEPASSING VAN ART. 8:69 AWB	215
1	Inleiding	215
2	Rechtsbescherming als primaire doelstelling van het bestuursprocesrecht	215
2.1	De twee doelstellingen van het bestuursproces volgens de parlementaire geschiedenis	215
2.2	De uitwerking van de keuze voor rechtsbescherming in de parlementaire geschiedenis	216
2.3	De wijzigingen in het bestuursproces door de keuze voor rechtsbescherming	217
2.4	De gevolgen van deze wijzigingen	218
2.5	De keuze voor rechtsbescherming en geschillenbeslechting als taak van de rechter	219
3	Karakteristieken en beginselen van het bestuursprocesrecht	219
3.1	De actieve rechter	220
3.1.1	Actief versus lijdelijk	220
3.1.2	De actieve rechter en de grenzen van de rechtsstrijd	224
3.2	De eis van materiële waarheidsvinding	224
3.2.1	Oordelen op grond van de materiële waarheid?	225

3.2.2	Waarom materiële waarheidsvinding?	226
3.2.3	Beperking van de materiële waarheidsvinding	227
3.3	De ongelijkheidscompensatie	228
3.3.1	Ongelijkheid	228
3.3.2	Ongelijkheidscompensatie door het bestuursprocesrecht	230
3.3.3	De activiteit aanpassen aan de daadwerkelijke ongelijkheid?	230
3.3.4	Verdere aanpassing van de ongelijkheidscompensatie?	232
3.3.5	De relativering van de ongelijkheidscompensatie?	233
3.4	Finaliteitsbeginsel	234
3.4.1	Het finaliteitsbeginsel in de literatuur	234
3.4.2	Omschrijving van het finaliteitsbeginsel	236
3.4.3	Het finaliteitsbeginsel in de tweede evaluatie	238
3.5	Het beginsel van hoor en wederhoor	240
3.6	Het beginsel van de goede procesorde	241
3.6.1	De betekenis van het beginsel van de goede procesorde	241
3.6.2	De goede procesorde in ruime en in enge zin	242
3.7	Ius curia novit	245
3.8	Partij-autonomie	245
4	De argumentatieve fuik en de bewijsfuik	248
4.1	De argumentatieve fuik	249
4.1.1	Aanvaarding van de argumentatieve fuik	250
4.1.2	Het standpunt van de Afdeling omtrent de argumentatieve fuik	252
4.1.3	De argumentatieve fuik en het EVRM en het gemeenschapsrecht	258
4.1.4	Bezwaren tegen de argumentatieve fuik	261
4.1.5	Wettelijke basis van de argumentatieve fuik	264
4.1.6	Voordelen van de argumentatieve fuik	265
4.2	De bewijsfuik	266
4.2.1	Bewijsdomein	267
4.2.2	Adequate voorlichting omtrent de aanvoerplicht	269
4.2.3	Aanvaarding van de bewijsfuik	270
4.2.4	Bezwaren tegen de bewijsfuik	272
4.2.5	Voordelen van de bewijsfuik	274
4.3	Aanpassingswet uniforme openbare voorbereidingsprocedure Awb	275
4.4	De fuiken bij punitieve besluiten	277
4.4.1	De bewijsfuik	277
4.4.2	De argumentatieve fuik	281
4.5	Full jurisdiction	282
4.5.1	De achtergrond van full jurisdiction	282
4.5.2	De fuiken en full jurisdiction	283
4.5.3	Feiten 'relevant to the dispute'	283
4.5.4	Bryan vs. the United Kingdom	284
4.5.5	A judicial body	285
4.6	Het beginsel van hoor en wederhoor en de fuiken	285
4.7	De argumentatieve fuik en de bewijsfuik tot besluit	287
4.7.1	De bewijsfuik	288
4.7.2	De argumentatieve fuik	289

12	DE BEOORDELING DOOR DE BESTUURSRECHTER	291
1	Inleiding	291
2	De taak van de bestuursrechter	291
2.1	De loop van het bestuurstraject	291
2.2	Twee fasen in het bestuursproces	293
2.3	De taken van de bestuursrechter	294
2.4	De taak van de bestuursrechter in de eerste fase: een ex tunc beoordeling van de rechtmatigheid van het besluit	296
2.4.1	Beoordeling van een besluit	296
2.4.2	Ex tunc	297
2.4.3	Een beoordeling ex tunc?	299
2.4.4	Rechtmatigheid	303
2.5	De rol van een vordering bij de beoordeling	304
2.6	Geschillenbeslechting als taak van de bestuursrechter?	305
3	De grenzen van de rechtsstrijd	306
3.1	De grenzen van de rechtsstrijd	307
3.1.1	Het grievenstelsel	308
3.1.2	Het stelsel van een beperkte volledige toetsing	309
3.1.3	Het compromisstelsel	310
3.2	De ontwikkelde procesregels inzake de grenzen van de rechtsstrijd	312
3.2.1	De Centrale Raad van Beroep en de grenzen van de rechtsstrijd	313
3.2.2	Onderdelen van een besluit	314
3.2.3	De Afdeling en de grenzen van de rechtsstrijd	315
3.2.4	Formulering van de gronden	319
3.2.5	Een grievenstelsel voor formele voorschriften	320
3.3	Het stelsel van een beperkte volledige toetsing als voorkeur	322
3.4	De rechtsgrond voor de beperking van de grenzen van de rechtsstrijd	323
3.5	Factoren die van belang zijn bij het bepalen van de omvang van de rechtsstrijd	325
3.5.1	De vordering en het verhaal	325
3.5.2	De inbreng van gronden na het beroepschrift	325
3.5.3	Hulp van de rechter	328
3.5.4	De rol van art. 8:26 Awb	329
3.5.5	De wensen van partijen	330
4	Het verbod van reformatio in peius	330
4.1	Indiener van het beroepschrift	331
4.2	Nadeliger positie	331
4.3	Door het instellen van het beroep	331
4.4	Het verbod van reformatio in peius en rechtsnormen van openbare orde	332

13	ART. 8:69 LID 2 EN 3 AWB	333
1	Inleiding	333
2	Jurisprudentieonderzoek	333
3	Art. 8:69 lid 2 Awb: De rechtbank vult ambtshalve de rechtsgronden aan	335
3.1	Art. 8:69 lid 2 Awb als wettelijke verankering?	336
3.2	De betekenis van de verplichting om ambtshalve de rechtsgronden aan te vullen in het bestuursprocesrecht	337
3.2.1	De interpretatie van art. 8:69 lid 2 Awb in de jurisprudentie	337
3.2.2	De betekenis van de plicht om ambtshalve de rechtsgronden aan te vullen	339
3.3	De verplichting om ambtshalve de rechtsgronden aan te vullen en de ongelijkheidscompensatie	340
3.4	De werking van het ambtshalve aanvullen van de rechtsgronden bij het beoordelen van het besluit	341
3.5	Ambtshalve toetsing	343
3.5.1	Ambtshalve toetsen en ambtshalve aanvullen	344
3.5.2	Ambtshalve toetsing volgens Kooper	346
3.6	Internationaal recht	347
3.6.1	Aanvullen van internationaal recht	348
3.6.2	Ambtshalve toetsing aan het EVRM	350
3.6.3	Ambtshalve toetsing aan gemeenschapsrecht	351
3.7	Enkele vragen omtrent de verplichting om ambtshalve de rechtsgronden aan te vullen	359
3.7.1	Wat als appellanten geen rechtsnormen aanvoeren?	360
3.7.2	Wat als appellanten wel rechtsnormen aanvoeren?	360
3.7.3	Waarvan of waarbij worden de rechtsgronden aangevuld?	361
3.7.4	Moet de rechter rechtsnormen aanvullen ten gunste van alle partijen?	361
3.7.5	Wat is de rol van het verbod van reformatio in peius bij het aanvullen van de rechtsgronden?	363
3.7.6	Begrenst art. 6:22 Awb de verplichting om de rechtsgronden aan te vullen?	364
3.8	Verschillende typen rechtsnormen	364
3.8.1	Recht van openbare orde	365
3.8.2	Regelend recht en dwingend recht	370
3.8.3	Rechtsmiddelen	371
3.8.4	Recht dat (niet) ter vrije beschikking van partijen staat	372
3.8.5	Procesregels van het lopende proces	374
3.8.6	Procesregels als toetsingsgronden	375
3.8.7	Vormen beleidsregels rechtsgronden in de zin van art. 8:69 Awb?	375
3.8.8	Afsluitende conclusie met betrekking tot de verschillende typen rechtsnormen	379
3.9	Burgerrechtelijke grenzen van de plicht om de rechtsgronden aan te vullen	379
3.9.1	De begrenzing door de feiten	379

3.9.2	De begrenzing doordat een partij de rechtsgrondslag van zijn vordering of verweer heeft beperkt	381
3.9.3	De begrenzing doordat het aanvullen van de rechtsgronden tot een verrassingsuitspraak zou leiden	382
3.9.4	De begrenzing op grond van het beginsel van hoor en wederhoor	382
3.9.5	Processuele grenzen	383
3.10	De exceptieve toetsing	384
3.11	De interpretatie van het recht is aan de rechter voorbehouden	387
4	Art. 8:69 lid 3 Awb: De rechtbank kan ambtshalve de feiten aanvullen	388
4.1	Het verbod om de feiten aan te vullen in het bestuursprocesrecht	389
4.1.1	De rechter mag zelf (geen) feiten in het geding brengen	389
4.1.2	De rechter mag de feitelijke gronden van de vordering of het verweer (niet) aanvullen	390
4.1.3	De rechter mag alleen rekening houden met feiten die voldoen aan de processuele vereisten	391
4.1.4	De rechter mag de feiten (niet) impliciet aanvullen door een rechtsnorm toe te passen waarvoor de benodigde feiten niet vaststaan	392
4.1.5	Conclusie	393
4.2	De bevoegdheid om zelf feiten in het geding te brengen	393
4.2.1	Art. 8:69 lid 3 Awb als beginselverklaring	393
4.2.2	Een bevoegdheid tot het verrichten van feitelijk onderzoek	395
4.2.3	Een bevoegdheid tot het inbrengen van algemeen bekende feiten, algemene ervaringsregels en eigen wetenschap	397
4.2.4	Feiten uit een ander procesdossier	400
4.3	Het doel van de bevoegdheid om ambtshalve de feiten aan te vullen	401
4.3.1	Materiële waarheidsvinding en ongelijkheidscompensatie	402
4.3.2	Uitvoeren van verplichtingen	403
4.4	Vult de rechter de feiten aan ten gunste van alle partijen?	407
	DEEL IV – SLOT	409
14	CONCLUSIE	411
1	Inleiding	411
2	De inhoud van art. 8:69 lid 1 Awb	411
2.1	Beperking van de beoordeling	412
2.2	Alleen datgene en al datgene	413
3	De inhoud van art. 8:69 lid 2 Awb	414
3.1	De verplichting om de beroepsgronden aan te vullen	415
3.2	De verplichting om toepasselijke rechtsnormen aan te vullen	415
3.3	Ambtshalve toetsing	416

3.4	Ambtshalve aanvullen alleen binnen de grenzen van de rechtsstrijd	416
3.5	Wanneer mag de rechter toetsen aan een niet door partijen aangevoerde rechtsnorm?	417
4	De inhoud van art. 8:69 lid 3 Awb	418
4.1	De bevoegdheid om zelf feiten in het geding te brengen	419
4.2	Algemeen bekende feiten, algemene ervaringsregels en eigen wetenschap van de rechter	420
4.3	Het doel van het aanvullen van de feiten	420
4.4	De bevoegdheid om de feitelijke gronden aan te vullen	421
5	Art. 8:69 lid 2 en 3 Awb en de grenzen van de rechtsstrijd	422
6	Art. 8:69 Awb bij de toetsing van een besluit	423
7	Convergentie tussen het burgerlijk procesrecht en het bestuursprocesrecht wat betreft het 'aanvullen van de rechtsgronden'	425
7.1	Bewijsrecht	425
7.2	Communicatie	426
7.3	Het amtsshalve aanvullen van de rechtsgronden	426
7.4	Het aanvullen van de feiten	427
7.5	Bewijsfuik en substantiëringsplicht	428
7.6	Beginselen	429
7.6.1	Partij-autonomie	429
7.6.2	Ongelijkheidscompensatie	430
8	Afsluitende kanttekeningen	431
	SUMMARY	433
	LITERATUURLIJST	447
	BIJLAGE: RESULTATEN JURISPRUDENTIEONDERZOEK	459
1	Inleiding	459
2	AB	460
3	Bouwrecht	461
4	www.rechtspraak.nl	462
5	www.wettenbank.sdu.nl	462
6	De resultaten samengevoegd	463
7	Percentage uitspraken	464
	TREFWOORDENREGISTER	465
	CURRICULUM VITAE	469

Lijst van afkortingen

A-G	Advocaat-Generaal
AB	Administratiefrechtelijke Beslissingen, Rechtspraak Bestuursrecht
ABRvS	Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State
art.	artikel(en)
Awb	Algemene wet bestuursrecht
BW	Burgerlijk Wetboek
BOPZ	Wet bijzondere opnemng psychiatrische ziekenhuizen
CBB	College van Beroep voor het Bedrijfsleven
CRvB	Centrale Raad van Beroep
EHRM	Europees Hof voor de rechten van de mens
EVRM	Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden
HR	Hoge Raad der Nederlanden
HvJEG	Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen
IVBPR	Internationaal Vedrag inzake burgerrechten en politieke rechten
JB	Jurisprudentie Bestuursrecht
JBPlus	Jurisprucentie Bestuursrecht Plus
JBPr	Jurisprudentie Burgerlijk Procesrecht
K	Wetboek van Koophandel
Ktg	kantongerecht
m.nt.	met noot
MvT	Memorie van Toelichting
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
NJB	Nederlands Juristenblad
NTB	Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht
P-G	Procureur-Generaal
Rb.	Arrondissementsrechtbank
RM Themis	Rechtsgeleerd Magazijn Themis
RO	Wet op de rechterlijke organisatie
Ro.	rechtsoverweging
Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
RvdW	Rechtspraak van de Week
RvS	Raad van State
Sr	Wetboek van Strafrecht
Sv	Wetboek van Strafvordering
Stb.	Staatsblad
TCR	Tijdschrift voor civiele rechtspleging
vgl.	vergelijk
WED	Wet op de Economische Delicten
WPNR	Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie

